

WES 1980. aastatel

1980. aastal sai esimeheks Maria Pedak-Kari, kes oli uus värske veri teenekamate juhatusel liikmete seas. Juhatuses oli laekuriks Veljo Areng, sekretärideks Virko Keder ja Arvo Ederma ning teised juhatuse liikmed olid arhivaar Henn Savo, Rudolf Troost ja Uno Teemant.

Maria Pedak-Kari võttis juba 1960. aastate keskel Marylandi ülikoolis õppides Washingtonis seltsi koosviibimistest osa. „Ma kuulsin lihtsalt väga head kirjandust, väga head eesti keelt,“ meenutas ta.

Maria Pedak-Kari rääkis: „Eesti tegevuses on minu arvates väga tervislik ja hea olnud see, et meil ei ole nii tugevat generatsioonide eraldust, mis on Ameerika ühiskonnas. Nii et meie tegevus alati Baltimore´s, Washingtonis, pidudel, metsaülikoolis – kõik generatsioonid olid koos. Mõni oli vanem ja jõi rohkem, mõni oli noorem ja jõi rohkem, aga me kõik nautisime omamoodi samu üritusi. Sama asi käis meil loengute kohta siin ja selle võrra ma tundsin neid inimesi, kes asutasid seltsi. Ma tundsin neid, kes asutasid rahvatantsurühma. Me austasime teineteist. Ma olen kindel, et nad olid skeptilised, kui noored tulid ja võtsid üle. See on alati iga generatsiooni vahel. Aga põhiliselt me saime hästi läbi. Nad olid väga vahvad inimesed, väga energilised, mõtlejad. Tänu nendele on meil selts, kui nad ei oleks seda teinud, oleks väga kerge olnud lihtsalt laiali minna.“

1980 aastatel oli seltsi tegevus väga mitmekesine. Maria Pedak-Kari oli WES-i esimees 1980-1983 ning sel ajal toimus seltsis kümme üritust aastas ja juhatus pidas üheksa juhatuse koosolekut aastas.

Sel ajal muudeti seltsi ka keelepoliitikat. Kui varem oli seltsi asjaajamine, kirjad ja üritused olnud ainult eesti keeles, siis alates 1980. aastast oli informatsioon paralleelselt nii eesti kui inglise keeles. Maria Pedak-Kari selgitas: „Teadustamine Eesti vabariigi aastapäeval näiteks oli kahes keeles. Meie avakõne oli kahes keeles, lõppsõna oli kahes keeles. Me proovisime juurde tõmmata neid, kes ei olnud eestikeelsed või kes ei olnud mugavad eesti keelega. Ja ringkirjades see muutus, see tõi inimesi juurde, see aitas natukene eriti neid, kellel oli niinimetatud sega-abiellud.“

WES-i üritused 1980-1988

28.novembril 1980 võtsid viis WES-i liiget osa läti noorte korraldatud Balti riikide demonstratsioonist. Osalesid Ago ja Ade Ambre, Eva Krusten, Maya Paabo, Maria Pedak-Kari.

18.jaanuaril 1981 toimus kokusaamine teemal „ESTO-80 valguspiltides“. Väljavõte ringkirjast: „Kes käisid Rootsis võivad mälestusi jagada, kellel polnud võimalik osa võtta võivad elavalt näha nende päevade mitmekülgust. Kõik on teretulnud. Loodame näha eriti oma mitte-eesti-keelt valdavaid liikmeid ja sõpru! Kavale järgneb kohvilaud. Sissepääs 2 dollarit, koolilastele 1 dollar.“

21.veebruari 1981 tähistati Eesti vabariigi aastapäeva kell 19.00 läti majas Rockville´s.

1981. aasta vabariigi aastapäev oli eriline, sest Washington D.C. linnapea Marion Barry, Jr. kuulutas 24.veebruari Eesti päevaks („Estonian Day“). Ametlikus üleskutses, mis kannab linna pitsarit ja linnapea allkirja, on kirjas: „I /.../ call upon all of our residents to join with me in supporting the aims, goals and programs during this day and throughout the year for the cultural and economic enriching of all the

people in our great city.“ Maria Pedak-Kari käis seltsi esimehena eesti rahvariietes linnapea proklamatsiooni linnavalitsuses vastu võtmas.

WES-i 20. juubelit tähistati 25.aprillil 1981, sel puhul korraldati tore pidu kokteilide, õhtusöögi ja tantsuga.

Liikmemaksu kogumine oli jätkuvalt probleemiks, sest 1981 oktoobris välja saadetud ringkirjas seisab: „Meil on hingeline kriis. Praegult on ainult 30 perekonda tasunud 1981 aasta eest ja nimekirjas on üle 150 leibkonna. Meie kulud on tõusnud tublisti. Juhatus teeb tööd vabast ajast. Palume, kui hoolite WES-ist ja eesti tegevusest siin üldiselt, siis makske oma 1981 liikmemaks kohe laekurile. See on ikka ainult 5 dollarit leibkonnalt.“

1981. aastal juhatuse koosseis osaliselt muutus, esimees ja laekur ja esimene sekretär jäid samaks, teiseks sekretäriks sai Lenna Vasur ja Arvo Ederma jäi juhatuse liikmeks ning teisteks juhatuse liikmeteks olid Veve Eldridge ja Marjo Parming. Revisjonikomisoni liikmed olid Krista Areng, Ellen Keder ja Ade Ambre.

1981 aastal võeti ka kasutusele ametlik WES-i kirjablankett, mille kujundas Jaan Born. Blanketil on kujutatud seltsi nimi eesti ja inglise keeles ning sinimustvalge lipu triip. Sellel blanketil hakati edaspidi saatma WES-i ametlikke kirju ja ringkirju.

18.oktoobril 1981 toimus filmiõhtu „Eestlased ja eestlus filmis“, kus näidati Jaan Borni värvifilme „Esto 80“ (pikkus umbes tund aega) ja „Balto Hopkins Plaza 81“ (pikkus kaksikümneks minutit).

30.oktoobril 1981 korraldati Taavo Virhausi loeng Väägvere puhkpilliorkestrist, kus ta jutustas oma perekonna ajaloo ja Eesti laulupeo traditsiooni sünnist.

21. novembril 1981 toimus „Eesti luule õhtu küünla valgusel“, kus Jüri Kork, Ilmar Mikiver ja Liisu Mikiver tutvustasid nii enda loomingut kui ka teiste autorite luulet. Üritus toimus Fort McNair Ohvitseride klubi keldrikorrusel (asukoht P tänaval SW piirkonnas).

10. jaanuaril 1982 toimus Priit Vesilinnu ettekanne „Eesti ja Berliin valguspiltides“ Calvari kirikus, mida kuulas umbes 70 inimest.

1981. sügisel hakati WES-i eestvedamisel kokku panema uut rahvatantsugruppi, mille eestvedajateks olid Anu Oinas, Sven Roosild ja Raivo Vest. 15. novembril tulid tantsuhuvilised esimest korda kokku ja tantsuproovis oli 22 inimest. Koosolekute protokollidest on näha, et arutati võimalust teha kolm rühma: 6-11-aastased, 12 kuni 25-aastased ja 26 ja vanemad.

Samuti toimusid seltsi eestvedamisel eesti keele ringid, kus õpetajateks olid Liina Keerdoja, Asta Laaman, Ilmar Mikiver.

1982. aasta alguses võeti ka regulaarselt kasutusele “telefoni võrgu idee”, mida kasutati WES-i üritustest ja eestlastele oluliste sündmustest teavitamiseks kohalike eestlaste seas. Selle telefoni kiirvõrgu teel oli võimalik 24 tunni jooksul ühendust saada 47 perekonnaga.

Eesti vabariigi 64. aastapäeva tähistamine toimus 20. veebruaril 1982 läti majas. 17.aprillil 1982 toimus Raimond Kolki loeng Marylandi ülikooli, 2. mail kuulati Sergei Soldatovi ettekannet Guy Masoni

keskuses, 14. mail peeti kevadpidu restoranis Old Budapest ning 23. mail tähistati Pedro Krusteni 85. Juubelit.

19. juunil 1982 peeti Ellen ja Virko Kederi kodus McLeanis jaanipäeva pidu koos seltsi aastakoosolekuga. Aastaaruande järgi oli 1982. aastal WES-i nimekirjas 163 inimest. Aastakoosolekul valiti 1982 juhatuse koosseis järgmiselt: esinaine Maria Pedak-Kari, abiesinaine Marju Parming, sekretär Lenna Vasur, abisekretär Heli Roosild, laekur Veljo Areng. Juhatuse liikmeteks olid Virko Keder ja Arvo Ederma. Revisjonikomisionis olid Krista Areng, Ellen Keder, V. Ling.

28. juulil 1982 kutsuti kõiki eestlasi Kongressi ametlikule vastuvõtule, kus tähistati 60 aasta möödumist sellest, kui USA *de jure* Balti riike tunnustas. 26. septembril 1982 toimus Mardi Valgemäe loeng.

6. novembril korraldati küünlavalguse ja veiniõhtu koos Dr. Ilse Lehiste loenguga "Keelekontakt ja keelekonflikt". Uuel aastal välja saadetud ringkirjas oli kirjas, et loengut jälgiti suure huviga ja loengus räägiti oli lühidalt kokku võetud. Ilse Lehiste ütles loengus näiteks, et: "Mina näeksin väljaspool Eestis elevate eestlaste hulgas, et valitseb stabiilne kakskeelsus ning see tähendab ühtlasi, et kakskeelsed isikud kuuluvad integraalselt mõlemasse kultuuri. Osasaamine kahest kultuurist tähendab indiviidi rikastumist. Peamine on siiski arusaamisele jõudmine, et kakskeelsus ilma kaksikultuursuseta ei täida oma otstarvet. Kultuur ei tule automaatselt keelega kaasa, keel on ainult vahendiks, mille läbi kultuurist pääseb osa saama. Siiski on kakskeelsus esimene samm."

11. detsembril 1982 korraldasid rahvatantsijad jõulupeo läti majas, kus mängis tantsuks pillimees ja osales ka Baltimore rahvatantsijaid.

23. jaanuaril 1983 toimus gaidijuhi Enda-Mai Michelson-Hollandi ettekanne eesti rahvariietest, kus ta tegi "ülevaate valguspiltides".

Eesti vabariigi 65. aastapäeva tähistamine toimus 19. veebruaril 1983 Läti majas. Piduliku aktuse kõne pidas Lembit Savi, Ülemaailmse Eesti Kesknõukogu esimees, muusikalises osas esinesid Heinz Riivald ja Asta Riivald ja samuti esinesid rahvatantsijad.

10. aprilli 1983 toimus Ilmas Mikiveri loeng "70 aastat O. Lutsu "Kevadest""

15. mail 1983 toimus WES-i aastakoosolek ja Vaike ja Ilmar Külveti ettekanne "Reisimuljed tänapäeva Hiinast – sõnas ja pildis". Uueks esimeheks valiti Marju Rink-Abel (tol ajal Parming), kes oli juba kolm aastat juhatuse liikmena seltsi ürituste korraldamisest osa võtnud. Rink-Abel oli seltsi esimees kokku viis aastat kuni 1988. aastani.

18. juunil peeti WES-i jaanipäeva perekond Kederi juures, kus süüdati jaanituli ja lauldi eesti laule.

Üritused olid kahesugused, mäletab Marju: "Osad olid kultuuriline või lihtsalt seltskondlik-kultuuriline aga teine oli ka siis poliitiline suund."

Jaanipäevade pühitsemine oli Marju Rink-Abel: „Me tegime jaanipäevi iga aasta, need toimusid peamiselt Ellen ja Virko Kederi kodus McLane's, Virginias. Nendel oli suur aed basseiniga, rahvas tuli kokku ja selts korraldas toitlustamist, ega rohkem ei olnudki vaja korraldada, rahvas löbustas iseennast.“

Marju Rink-Abel: „Muidu olid siis väiksemad koosviibimised, kus oli meie enda Washingtoni rahva seast kõnelejad. Siin oli küllaltki palju inimesi, kellel oli väga huvitav elu. Tuleb meelde Peeter Krusten ma tean kõneles, Ilmar ja Liisi Mikiver, siis oli küllaltki palju Rein Silberberg, kes oli väga kuulus teadlane. Tema poeg Hugo, väga hea kunstnik, temal oli kunstinäitus. Me leidsime enda seast inimesi, kes said lihtsalt programmi täita, suhteliselt informaaalselt. Meil toimusid üritused väga tihti Petra Vösari penthouse´s nii öelda, ta elas suures kortermajas Kensingtonis Marylandis, Kus oli võimalik korraldada seltsi koosviibimisi, kus keegi siis kõneles ja võtsime natuke veini ja suupisteid ja saime omavahel kokku.“

30. oktoobril 1983 toimus Arne Vahtra loeng, 20. novembril korraldati Ilmar Mikiveri kirjandusõhtu 19. veebruaril 1984 tähistati vabariigi aastapäeva koos EELK Markuse kogudusega, kus esines ka rahvatantsurühm, mida juhendasid Anu Oinas ja Sven Roosild. 29.aprillil 1984 toimus Tõnu Parmingu loeng ja 2. juunil toimus kevadpidu koos Washingtoni rahvatantsurühmaga ning 23. juunil tähistati jaanipäeva.

23. septembril 1984 tähistati Mart Nikluse sünnipäeva, 15. oktoobril toimus Valdo Randpere ja Leila Milleri õhtu. 21. oktoobril kuulati dr. Rein Silberbergi loengut „Eesti astrofüüsikud“. 2. detsembril 1984 korraldas selts dr. Felix Oinase loengu „Kuidas meie kirjanikud loovad“. Eesti vabariigi aastapäeva tähistamine toimus 24.veebruaril 1985, millest võttis osa 129 inimest. 21. aprillil korraldati Priit Vesilinnu slaidiesitlus Põhjamaa rahvastest ja 22. juunil peeti jaanipäeva.

1986. aasta arhiivist leiab juhatuse koosseisu: esinaisena jätkas Marju Rink-Abel, abiesimeheks sai Krista Areng, laekuriks Vaike Külvet, sekretäriks Silvi Valge ja teisteks juhatuse liikmeteks olid Lya Karm, Heili Einseln, Heldia Estam.

Marju Rink-Abel meenutas: „Seda võiks ka öelda, et see oli üks põhjus, miks selts oli aktiivne, et anda võimalus inimestel kokku tulla seltskondlikult, oma sõpru näha, vestelda, kontakti pidada. Muidugi omavahel käidi ka läbi kodudes, aga see oli võimalus kokku saada inimestega, kellega sa võibolla läbi nii tihti ei käinud aga ikka nägid. See oli ikka niisugune kuuluvuse tunne, et see on sinu kodu, sinu eesti kodu siin Washingtonis.“

Marju Rink-Abel peab üheks õnnestunud suureks sündmuseks 1986. aastal WES-i 25 tähtpäeva tähistamist. Pidulik gala peeti Christal Citys hotellis ning sellest võtsid osa umbes 125 inimest.

1980. aastate teises pooles kutsus Marju Rink-Abel seltsi juhatusse Liina Keerdoja, kes oli pikalt seltsi kirjatöötaja: „Peamine ülesanne oli siis neid ringkirju koostada ja välja saata. Kirjutusmasinal pidi siis ringkirja välja trükkima ja siis läksid kuhugi paljunduskohta ja lasid neid paljundada, fotokoopiaid teha ja siis tuli kirjad ümbrikusse panna ja laiali saata. Teinekord oli abilisi, teinekord ei olnud, aga see suur koorem oli minu õlgadel,“ meenutas Keerdoja.

1987. aastal oli WES-i liikmemaks tõusnud 10 dollarini perekonnalt ja 3 dollarini pensionäridelt. Liikmemaksu mittemaksmine tekitas küsimuse, et kuna kirja teel teadete ja ringkirjade saatmine on kallis, siis enam ei saadeta infot eestlastele, kelle andmed on küll WES-il olemas, aga kes ei ole liikmemaksu maksnud. 1987 aastal saadeti kiri eestlastele, kes ei olnud juba viis aasta liikmemaksu maksnud ja anti teada, et kuna on eestlasi, kes ei soovi seltsi liikmeks astuda, aga soovivad käia vabariigi aastapäeva aktusel ja jaanipeol, siis nendele hakkab kehtima kõrgem piletihind.

24.jaanuaril 1988 toimus WES-i auliikme kirjanik Pedro Krusteni mälestusõhtu, kes suri 14. jaanuaril 1987. 28.veebruaril 1988 tähistati Eesti vabariigi aastapäeva koos EELK Markuse kogudusega.

Läbi aastakümnete on üks kõige tähtsam üritus seltsis olnud vabariigi aastapäeva tähistamine, mis on toimunud igal aastal ilma ühegi vahepausita. Vabariigi aastapäeva piduliku tähistamise tähendus on muutunud võrreldes ajaga, kui Eesti oli osa NSVL-st ja eestlased Ameerikas ei osanud loota, et kunagi jälle vaba Eesti riiki näevad.

Marju Rink-Abel: „Vabariigi aastapäev oli muidugi siis teine suur üritus iga aasta ja see oli rohkem rahvuslik. Me kutsusime välisministeeriumist esinejad, kõnelejad. Meil oli siis programm, aktus põhiliselt ja pärast oli seltskondlik vastuvõtt ja selts korraldas ise toitlustamise ka. Need toimusid kas läti majas või ka kiriku ruumides. Ega raha palju ei olnud, nii et me midagi suurejoonelist just ei teinud, väljaarvatud kui oli mingi juubel, et pidi seda rohkem tähistama“.

Maria Pedak-Kari rääkis: „Kui sa oled hea eestlane kuskil maailmas ja korraldatakse jaanipäev või Eesti vabariigi aastapäev, need on need kaks, kus sa käid. Sa võid kõik muu maha jätta, sa ei pea rahvatantsu tegema või skaut olema või usklik olema või midagi muud aga sa parem pagan tule jaanipäevale ja sa parem käi vabariigi aastapäeva aktusel.“

1988. aastal sai WES-i esimeheks Lya Karm ja laekuriks Ellen Keder. Teiste juhatuse liikmete kohta arhiivist andmeid ei leidunud.

Poliitiline tegevus 1980. aastatel

1980. aastatel võttis WES aktiivselt osa Eesti vangistatud vabadusvõitlejate abistamise aktsioonist. Aastatel 1980-1983 oli WES-i hoolduse all erinevatel perioodidel korraga kolm kuni viis poliitvangi ja nende perekonnaliiget. Hooldatavat seas olid Jüri Kukk, Silvi Kukk, Ludmilla Grünberg, Sergei Soldatov, Mart Niklus ja tema ema Elfriede Niklus, Vello Sõstar, Endel Ratas, Ain Niitsoo, Viktor Niitsoo ja Tiit Madisson. Nende toetuseks korraldati eestlaste seas korjandusi, saadeti väikesed pakke ja kirju vanglasse ning toetati vangide Eestis elavaid perekonnaliikmeid. Aktiivsed hooldajad olid Maria Pedak-Kari, Mari-Ann Kelam (tol ajal Rikken) ja Ulme Muld.

Maria Pedak-Kari saatis kirju poliitvangide peredele, sealhulgas Mart Nikluse emale ja Jüri Kuke abikaasale: „Kui nemad istusid vangis, siis meie kirjutasime nende sugulastele kirju. Mäletan, et saatsin maitseaineid Mart Nikluse emale pakkides. Mõned jõudsid kohale, mõned mitte. Nii et meil oli väga tugev Eesti ühendus sellel ajal,“ meenutas Maria. „Ei olnud raske olla poliitiline kui eestlased olid vangis. Tead, poliitvangid, sul on väga konkreetne olukord, millele sa võid reageerida. Me käisime vene saatkonna ees ja me korraldasime koos Mari-Annega Mart Nikluse sünnipäeva ja sünnipäevakaardi viisime läbi Kongressi. Kongressiliikmed olid väga kenad, me pidime seletama päris palju ja nõukogude liidu saatkond ei tahtnud võtta seda kaarti vastu. See oli hästi tore.“

3. aprillil toimus Nõukogude Liidu saatkonna lähedal eestlaste, lätlaste ja leedulaste demonstratsioon. Protestijad pöörasid tähelepanu poliitvangi Jüri Kuke surma kahtlastele asjaoludele ja kandsid silte, mi „Estonian scientist Jüri Kukk murdered by Soviets“. Arhiividokumentidest leiab meelevaalduse kokkuvõtte: „Kuna sellel kellaajal on Washingtoni tänavatel eriti elav liiklemine siis sai protest-demonstratsioon rahvahulkade suure tähelepanu osaliseks. Demonstrantide poolt anti küsitlejaile ning ajalehemeestele seletusi ning jagati välja ligi 2000 lendlehte. Demonstratsioon kulges heas distsipliinis. Korrariikumisi ei esinenud.“

Juhatuse koosolekutel arutati vangide olukorda regulaarselt. Näiteks 8. mai 1981 juhatuse koosoleku protokollis on kirjas, et: „Eesti Vangistatud Vabadusvõitlejatele saadeti 5 jõulukaarti, nendest üks tuli tagasi. Soldatov sai vanglast välja, Vello Sõstar on uus WES hoolealune. Telegramm läks A. Haigile paludes, et Dr. Jüri Kukke laip toodaks tagasi Eestisse. 18 eestlast olid Kukke demonstratsioonil Washingtonis. Küsimuse all on kas tuua Kukke perekond USA-sse, kui nad tahavad.“

Kui Mart Nikluse tervis vangilaagris halvenes, siis korraldasid WES ja JBANK ühiselt poliitilist lobitööd Kongressi liikmete seas, et saada võimalikult palju poolthääli ehk Mart Nikluse vabastamise resolutsioonile (ametlik nimetus inglise keeles on House Concurrent Resolution 218). 1982 aasta aruandes on seltsi ühe tegevusena kirjeldatud, et seltsi juhatus kirjutas igale Esindajatekoja liikmele, kelle piirkonnas WES-i liikmeid elas (nendeks olid Holt, Hoyer, Barnes, Byron, Wolf, Parris). Kõigilt kuuelt Esindajatekoja liikmetelt saadi vastus ning neli Marylandi esindajat asusid resolutsiooni kaas-sponsoriteks. Selts tõstis aruandes esile WES-i liikmeid, Asta Rice'i, Anu Oinast ja Eevi Heinaru, kes olid järjekindlalt oma Esindajatekoja liikmetele sel teemal kirjutanud. Resolutsioon võeti Kongressi alamkojas vastu ja jäi ülemkoja otsust ootama.

1982 aasta sügisel võttis Mari-Ann Kelam (tol ajal Rikken) poliitvangidega tegelemise üle ja hakkas WES-i hooldusgrupi juhatajaks.